

UDK: 342.9:35.08

DAVLAT BOSHQARUVIDA BYUROKRATLASHTIRISHNI ANIQLASH MEZONLARI: NAZARIY-HUQUQIY YONDASHUV

Xurramov Ma'ruf Bekmurod o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti

70420114 — Moliyaviy-huquqiy monitoring magistranti

Annotatsiya: Mazkur tezisda davlat boshqaruvida byurokratlashtirishni aniqlashning nazariy-huquqiy mezonlari tahlil qilinadi. Byurokratiya va byurokratlashtirish tushunchalarining mazmuniy farqi asoslanib, ortiqcha formalizm, takrorlanuvchi hujjatchilik, qaror qabul qilishning ko'p bosqichliligi, vakolatlar noaniqligi, javobgarlik diffuziyasi va fuqarodan begonalashuv byurokratlashtirishning asosiy indikatorlari sifatida ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: byurokratiya, byurokratlashtirish, mezon, ma'muriy tartib-taomil, red tape, javobgarlik, davlat boshqaruvi.

DOLZARBLIK

Davlat boshqaruvining samaradorligi faqat qabul qilingan qarorlar soni yoki rasmiy topshiriqlar ijrosi bilan emas, balki ushbu qarorlarning fuqarolar va tadbirkorlik subyektlari uchun real qulaylik yaratishi bilan baholanishi lozim. Ma'muriy jarayonlarda ortiqcha hujjatchilik, takroriy kelishuvlar, uzoq muddatlar va noaniq mas'uliyat saqlanib qolsa, davlat boshqaruvi o'zining xizmat ko'rsatuvchi mohiyatidan uzoqlashadi. Shu bois byurokratlashtirishni aniqlash va uning oldini olish uchun aniq mezonlar tizimini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Nazariy jihatdan byurokratiya zamonaviy davlat boshqaruvining zarur tashkiliy shakli sifatida qaraladi. U aniq vakolatlar, mansablar ierarxiyasi, yozma qoidalar, xolislik va professional xizmat tamoyillariga asoslanadi. Byurokratlashtirish esa mazkur tashkiliy

modelning salbiy deformatsiyasi bo‘lib, boshqaruv vositalarining maqsadga xizmat qilish o‘rniga mustaqil formal to‘siqqa aylanishi bilan ifodalanadi. Shuning uchun byurokratlashtirishga qarshi yondashuv qoidalarni butunlay bekor qilish emas, balki ularning zarurligi, soddaligi va natijadorligini qayta baholashdan iborat bo‘lishi kerak.

Byurokratlashtirishni aniqlashda birinchi mezon — protseduraning maqsadga muvofiqligidir. Har bir ma’muriy talab, hujjat, kelishuv yoki tasdiq bosqichi muayyan huquqiy yoki ijtimoiy natijaga xizmat qilishi lozim. Agar talab qarorning sifatini oshirmasa, xavfni kamaytirmasa yoki manfaatdor shaxs huquqlarini kafolatlamasa, u ortiqcha byurokratik yuk sifatida baholanishi mumkin. Ikkinchi mezon — takrorlanmaslikdir. Fuqarodan yoki tadbirkordan bir xil mazmundagi axborotni bir necha marotaba talab qilish idoralararo axborot almashinuvi yetarli ishlamayotganini bildiradi.

Uchinchi mezon — tezkorlik va muddatlarning oqilonaligidir. Ma’muriy jarayon qancha ko‘p bosqichdan iborat bo‘lsa, qaror qabul qilish shuncha sekinlashadi va mas’uliyat tarqaladi. To‘rtinchi mezon — javobgarlikning aniqligi bo‘lib, har bir ma’muriy ishda yakuniy natija uchun mas’ul organ, bo‘linma va mansabdor shaxs aniq belgilanishi zarur. Beshinchi mezon — shaffoflik va tushunarliklikdir. Fuqaro qaysi hujjat nima uchun talab qilinayotganini, qaror qaysi asosda qabul qilinishini va rad etish holatida qanday himoya vositalari borligini oldindan bilishi kerak.

Oltinchi mezon — fuqaroga yo‘naltirilganlikdir. Davlat organi o‘z ichki qulayligini emas, murojaatchining vaqt, mablag‘ va harakat xarajatlarini kamaytirishni asosiy maqsad sifatida ko‘rishi lozim. Yettinchi mezon — raqamli integratsiyadir. Elektron xizmatlar qog‘oz tartibni takrorlash bilan cheklanmasdan, ortiqcha bosqichlarni real qisqartirishi, ma’lumotlarni idoralararo tizimlar orqali avtomatik olish imkonini yaratishi kerak. Aks holda, raqamlashtirish byurokrtiyani kamaytirmasdan, uni elektron shaklda takrorlaydi.

XULOSA

Davlat boshqaruvida byurokratlashtirishni aniqlash uchun soddalik, maqsadga muvofiqlik, tezkorlik, shaffoflik, takrorlanmaslik, javobgarlikning aniqligi, fuqaroga

yo‘naltirilganlik va raqamli integratsiya mezonlari kompleks qo‘llanishi zarur. Mazkur mezonlar har bir ma‘muriy tartib-taomilni qayta ko‘rib chiqish, ortiqcha hujjat va kelishuvlarni qisqartirish hamda davlat organlari faoliyatini natijadorlikka yo‘naltirish uchun ilmiy-amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

TAKLIFLAR

1. Davlat organlari faoliyatida amaldagi ma‘muriy tartib-taomillarni “byurokratik yuk mezonlari” asosida inventarizatsiya qilish lozim. 2. Yangi normativ-huquqiy hujjat loyihalari bo‘yicha byurokratik yuk ekspertizasini joriy etish maqsadga muvofiq. 3. Davlat xizmatlari va ma‘muriy jarayonlarda fuqarodan takroriy hujjat talab qilish holatlarini cheklash hamda idoralararo axborot almashinuvini majburiy tartibda kuchaytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining 2018-yil 8-yanvardagi O‘RQ-457-son Qonuni “Ma‘muriy tartib-taomillar to‘g‘risida”.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2015-yil 9-dekabrda O‘RQ-395-son Qonuni “Elektron hukumat to‘g‘risida”.
3. O‘zbekiston Respublikasining 2022-yil 8-avgustda O‘RQ-788-son Qonuni “Davlat fuqarolik xizmati to‘g‘risida”.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrda PF-6079-son Farmoni “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida.
5. Weber M. From Max Weber: Essays in Sociology. — New York: Oxford University Press, 1946.
6. Bozeman B. A Theory of Government “Red Tape” // Journal of Public Administration Research and Theory. — 1993. — Vol. 3. — No. 3.
7. Herd P., Moynihan D. Administrative Burden: Policymaking by Other Means. — New York: Russell Sage Foundation, 2018.